

האמנם נשכחה יציאת מצרים מ"דברי הימים"?

דרשת הרב שמואל סלוטקי לפרשת בא

יציאת מצרים הינה מן היסודות המצוקים ביותר במקרא, באמונה ובהלכה היהודית. פעמים רבות חוזרת התורה על עובדת יציאת מצרים כבסיס לבחירת ישראל

דברים פרק ד, ב וְאַתְּכֶם לָקַח ה' וַיּוֹצֵא אֶתְכֶם מִפֶּן הַיָּם מִמִּצְרַיִם לְהִיּוֹת לוֹ לְעַם נְחֻלָּה כִּי־אֵין הָיָה – יציאת מצרים היא להיות לו לעם!

במדבר פרק טו, מא 'אֲנִי ה' אֱ-לֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, לְהִיּוֹת לְכֶם, לֹא-לְהֵימִי

כלומר - היציאה ממצרים היא כדי להיות לכם לא-לוהים!

ויקרא כה, נה 'כִּי-לִי בְנֵי-יִשְׂרָאֵל, עֲבָדִים--עֲבָדֵי הֵם, אֲשֶׁר-הוֹצֵאתִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם

יציאת מצרים היא ההופכת את עם ישראל לעבדי ה'!

ועוד פסוקים רבים נוספים המדגישים את חשיבות יציאת מצרים כנקודת מוצא וחיבור לקשר שבין ישראל לקב"ה.

הראשונים תפסו את יציאת מצרים כשורש האמונה - כפי שכתב החינוך במצוה כא :

משורשי מצוה זו, מה שכתוב בקרבן הפסח. ואין מן התימה אם באו לנו מצוות רבות על זה, מצוות עשה ומצוות לא תעשה, כי הוא יסוד גדול ועמוד חזק בתורתנו ובאמונתנו. ועל כן אנו אומרים לעולם בברכותינו ובתפלותינו זכר ליציאת מצרים, לפי שהוא לנו אות ומופת גמור בחידוש העולם, וכי יש אלוה קדמון חפץ ויכול, פועל כל הנמצאות אל היש שהם עליו, ובידו לשנותם אל היש שיחפוץ בכל זמן מן הזמנים, כמו שעשה במצרים ששינה טבעי העולם בשבילנו, ועשה לנו אותות מחודשים גדולים ועצומים, הלא זה משתק כל כופר בחידוש העולם, ומקיים האמונה בידיעת השם יתברך, וכי השגחתו ויכולתו בכללים ובפרטים כולם

הדברים ידועים ומפורסמים ואכמ"ל.

אולם דווקא משום כך תמוה עד מאוד העדר והחיסרון של יצי"מ מספר דברי הימים.

ספר זה מתחיל את סקירתו ההיסטורית מהאדם הראשון ומסתיים בהצהרת כורש. במקביל למתואר בחמישה חומשי תורה ונביאים ראשונים עד סוף ספר מלכים. אלא שסיכום התולדות נעשה בתמצית. פ"א יש בו רשימת היחס מאדם הראשון עד שנים עשר בני יעקב. פרקים ב-ט רשימות יחוס של שנים עשר השבטים. פרק י מתחיל סיפור שאול ומכאן ואילך מתוארת מלכות דוד וצאצאיו. בכל המהלך של ספר דברי הימים לא מופיע יציאת מצרים. אומנם מוזכרת פה ושם בשוליים יציאת מצרים אך באופן זניח ושולי שנבלע בכתוב.

אף במקום שמתבקש היה שיופיע תיאור יצי"מ – הדבר חסר לגמרי.

- פרק טז בדברי הימים הנאמר בתפילת שחרית כל יום מצטט בראשיתו את פרק קה מתהילים. (בצבע אדום) כמעט מילה במילה. אך אין כאן ציטוט של כל הפרק אלא עד אמצעו ומשם ואילך מצוטט (בצבע כחול) מזמור צו בתהילים כמעט מילה במילה.

הקטע תהילים קה שחסר כאן בדברי הימים עוסק כולו בירידת בני יעקב למצרים, בעשרת המכות וביציאת מצרים.

**הודו ליהוה, קראו בשמו הודיעו בעמים, עלילתינו...
אל-תגעו, במשיחי ובנביאי, אל-תצעו.**

**שירו ליהוה, כל-הארץ בשורו מיום-אל-יום, ישועתו.
ספרו בגוים, את-כבודו בכל-העמים, נפלאתינו...**

השמטה זו אומרת דרשני!?

הדוגמה השנייה:

תפילת שלמה המופיעה בעת חנוכת המקדש בספר מלכים א פ"ח מועתקת כמעט בשלמות לדברי הימים ב פרק ו אלא שיש השמטה אחת חשובה:

וְסִלַחְתָּ עֲמָדָא אֲשֶׁר חָטְאוּ-לְךָ, וְלִכְל־פְּשָׁעֵיהֶם אֲשֶׁר פָּשְׁעוּ-בְךָ; וְנִתְּתָם לְרַחֲמִים לְפָנַי שְׁבִיהֶם, וְרַחֲמוּם. **נא** כִּי-עָמַד וְנִחַלְתָּךְ, הֵם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ מִמִּצְרַיִם, מִתּוֹךְ כּוּר הַבְּרָזִל. **נב** לְהִיּוֹת עֵינֶיךָ פְּתוּחִת אֶל-תְּחִנַּת עַבְדְּךָ, וְאֶל-תְּחִנַּת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל, לִשְׁמֹעַ אֲלֵיהֶם, בְּכָל קְרָאָם אֲלֶיךָ. **נג** כִּי-אַתָּה הַבְּדִלְתָם לְךָ, לְנַחֲלָה, מִכָּל עַמֵּי הָאָרֶץ: כֹּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ בְּיַד מֹשֶׁה עַבְדְּךָ, **בהוציאך את-אבותינו ממצרים—**ה' א-לוהים.

פסוקים אלו, הפיכת עם ישראל לנחלה מכל עמי הארץ בעקבות יציאת מצרים - אינם מופיעים בדברי הימים!

הדוגמה השלישית:

- התאריך של חנוכת המקדש בספר מלכים פ"ו פסוק א

וַיְהִי בְשִׁמוֹנִים שָׁנָה וָאַרְבַּע מאות שָׁנָה לְצֵאת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ-מִצְרַיִם בְּשָׁנָה הַרְבִּיעִית בְּחֹדֶשׁ זוֹ, הוּא הַחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי, לְמִלְכָּךְ שְׁלֹמֹה, עַל-יִשְׂרָאֵל; וַיִּכֶן הַבַּיִת, לַה'. – התאריך מיוחס ליציאת מצרים!
בדברי הימים לא מופיע תאריך כלל.

הדוגמה הרביעית

- בשמואל ב' פרק ז מבקש דוד לבנות בית לה' תשובת ה' לנתן הנביא:

כֹּה אָמַר ה': הֲאֵתָה תִּבְנֶה-לִי בַיִת, לְשִׁבְתִּי. וְכִי לֹא יִשְׁבְּתִי, בְּבַיִת, לְמִיּוֹם הָעָלִיתִי אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, וְעַד הַיּוֹם הַזֶּה;

ואלו בדברי הימים באותו הקשר נאמר – דברי הימים א פרק יז פסוק ד

כֹּה אָמַר ה': לֹא אֵתָה תִּבְנֶה-לִי הַבַּיִת, לְשִׁבְתִּי. הֵ כִי לֹא יִשְׁבְּתִי, בְּבַיִת, מִן-הַיּוֹם אֲשֶׁר הָעָלִיתִי אֶת-יִשְׂרָאֵל, עַד הַיּוֹם הַזֶּה; - שוב מושמטת יציאת מצרים!

מכל הנ"ל נראה בבירור שלא סתם חסר עניין יציאת מצרים אלא זה נעשה באופן מכוון ומדויק. כיצד יתכן להבין זאת והלא כפי שראינו בתחילת הדברים יציאת מצרים היא אבן יסוד לכל היווצרות עם ישראל והברית בין ה' לבין העם. איך אפשר להסתיר זאת או למזער זאת?

שני הסברים אפשריים לתופעה זו:

אפשרות א'

ירמיהו בפרק כג מדבר על הגאולה העתידית ועל היחס בינה לבין גאולת מצרים ואומר:

לְכֹן הֲנֵה-יָמִים בָּאִים, נְאֻם-ה' ; וְלֹא-יֵאמְרוּ עוֹד חִי-ה', אֲשֶׁר הֶעֱלָה אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם. כִּי אִם-חִי-ה', אֲשֶׁר הֶעֱלָה וְאֲשֶׁר הֵבִיא אֶת-זֶרַע בֵּית יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ צְפוֹנָה, וּמִכָּל הָאֲרָצוֹת, אֲשֶׁר הִדְחִיתִים שָׁם ; וַיָּשָׁבוּ, עַל-אֲדָמָתָם .

הגאולה מארץ צפון – בבל תהיה זו שתיזכר ובה ישבחו את ה' ולא גאולת מצרים.

עזרא הסופר שחי בדור של גאולת בבל, עומד ורואה לנגד עיניו את התממשות הנבואה, ומיישם את ההשלכות האמוניות שלה הלכה למעשה. לא שגאולת מצרים נמחקת לגמרי אלא שהיא עומדת בצילה של הגאולה החדשה. וכדברי חכמים במסכת ברכות יב:

אמר להם בן זומא לחכמים, וכי מזכירין יציאת מצרים לימות המשיח, והלא כבר נאמר 'הנה ימים באים נאם ד' ולא יאמרו עוד חי ד' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים, כי אם חי ד' אשר העלה ואשר הביא את זרע בית ישראל מארץ צפונה ומכל הארצות אשר הדחתים שם', אמרו לו לא שתעקר יציאת מצרים ממקומה אלא שתהא שעבוד מלכויות עיקר ויציאת מצרים טפל לו.

לעזרא היה חשוב להדגיש את המשמעות של הגאולה אותה חווה עם ישראל בדור זה, ברית מחודשת עם ה' על בסיס העבר אך עם משמעות עצומה להווה, עד כדי כך שצמצם והעלים את יציאת מצרים ממרכז השיח הדתי בתקופתו.

אפשרות ב'

בדברי הימים יש קשר ישיר בסדר היוחסין בין אדם הראשון, לאבות, לבני יעקב ומשם לבית דוד. בחירת ישראל איננה מותנית בעשייה ובפעולה של ישראל אלא מובנת בעצם בריאת העולם. כדברי המדרש בבראשית רבה א, ד, ששה דברים קדמו לבריאת העולם ואחד מהם מחשבתן של ישראל קדמה לכל דבר. דהיינו יצירת עם ישראל קודמת לבריאת העולם וקודמת לכל דבר ולפי זה גם איננה בגלל סיבה או משום קיום תנאי כלשהו.

בעוד שבפרשת השבוע – בוא – אנו רואים את עם ישראל הצריך לעמוד במחויבות שלו כדי להיות זכאי ליציאת מצרים:

לקיחת קורבן פסח (אלוהי מצרים), שחיטתו, מריחת הדם על הפתח, צליית הבשר, פעולות אלו ועוד אשר היו בעלות סיכון לבני ישראל במצרים ובעצם עשייתם הראו העושים את הליכתם אחרי צו ה' ומאמרו. וכפי שעולה במדרשים אחרים 'וחמושים עלו בני ישראל ממצרים' לא כולם פעלו כך ולכן לא כולם זכו להיגאל.

המסר של דברי הימים הוא אחר: עם ישראל נבחר מלכתחילה ולא בזכות עשייתו את דבר ה' במצרים. עם ישראל הוא מהות אחרת של האנושות ואיננו כשאר בני אדם בעולם.

שתי האפשרויות הללו הן בעלות השלכות דתיות, חברתיות ומוסריות גם לגבינו.

מחד, דומים אנחנו לדורו של עזרא הסופר, גם אנחנו חזינו ועדין חווים אנו תהליך של גאולה. אלפיים שנים חיכו אבותינו לימים אלו בהם ישוּבו לציון, יקימו מדינה ויוכלו לייסד את כיסא ה' בעולמו, ואנו זכינו לראות בכך.

אומנם בן גוריון כתב במגילת העצמאות 'בארץ ישראל קם העם היהודי וכידוע לא בארץ ישראל קם העם היהודי אלא אברהם אבינו, מייסד האומה, הגיע ממולדתו, בני יעקב נולדו רובם בחו"ל, העם כעם החל את צעדיו הראשונים ביציאת מצרים ובמתן תורה ורק בהמשך נכנס לארץ ישראל. ובכל זאת אולי השיח האמוני שלנו צריך

להיות יותר סביב החוויה הדתית העכשווית ולא רק להתבסס על האירוע המכונן של יציאת מצרים. ההשלכה של ראייה זו תהיה לא רק על ההיבט האמוני אלא גם על העיסוק ההלכתי והיחס לקיבוץ הגלויות ותקומת מדינה יהודית בארץ ישראל על כל הכרוך בכך באופן מרומם וחדשני ולא מיושן וגלותי.

גם האפשרות השנייה הינה בעלת השלכות ביחס למערכת היחסים בין ישראל והעמים, ביחס למקומו של האחר והזר בתוכנו. האפשרות של דברי הימים בה נתפס עם ישראל כמבודד ובלתי נגיש לעומת הפסוקים בפרשת בוא המתארים את תהליך הבחירה של ה' בישראל וישראל בה' מעלים את השאלה הזו במלא עוצמתה.